

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4 Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1 Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 4. do 6. novembra 2015. godine, donijela je

ODLUKU

I

Historijski spomenik – Zgrada željezničke stanice u Jezeru proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 440, list nepokretnosti broj 587/11, K.O. Jezero, općina Jezero, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika ustanovljene u skladu s Aneksom 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 9/02, 70/06 i 64/08).

II

Vlada Republike Srpske dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Vlada Republike Srpske dužna je osigurati finansijske i tehničke uvjete za izradu i provođenje tehničke dokumentacije za restauraciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će uvjete i osigurati sredstva za izradu i postavljanje informacione table s osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

S ciljem trajne zaštite nacionalnog spomenika na prostoru definiranom u tački I stav 2 ove odluke utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su konzervatorsko-restauratorski radovi, konstruktivna sanacija objekta, unutrašnja adaptacija prostora prilagođena namjeni stanovanja, kao i namjeni za kulturne i edukativne svrhe, uređenje pristupnog dijela pločnika i pripadajućeg dvorišta, kao i radovi kojima je za cilj prezentacija nacionalnog spomenika, uz odobrenje ministarstva Republike Srpske nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Republike Srpske,.
- spomenik se može koristiti za stambene, kulturne, edukativne i ugostiteljske svrhe.

Na susjednim parcelama (k.č. 439/2, 441 i 442) koje graniče sa zaštićenim prostorom izgrađeni su stambeni i stambeno-poslovni objekti i na njima je dopušteno tekuće održavanje uz zadržavanje postojećih gabarita i visina.

IV

Stavljaju se izvan snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti u dijelu u kojem su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Republike Srpske, gradske i općinske službe suzdržat će se od preduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Republike Srpske, ministarstvu Republike Srpske nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na nivou Republike Srpske i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II–V ove odluke, te nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web-stranici Komisije (<http://www.kons.gov.ba>).

VIII

Prema članu V stav 4 Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo.

Predsjedavajuća Komisije

Ljiljana Ševo

Broj: 06.2-2.3-64/15-18
5. novembra 2015. godine
Sarajevo

O b r a z l o Ź e n j e

I – UVOD

Na osnovi člana 2. stav 1 Zakona o provođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Zijad Plivac iz Jajca, trenutno nastanjen u Linzu, podnio je dana 22.09.2014. godine peticiju za proglašenje dobra Zgrada bivše uskotračne željezničke stanice Jezero, zatim Zgrada Šipad, a kasnije Jugoslovenskih državnih željeznica (JDŽ), nacionalnim spomenikom BiH.

U skladu s odredbama Zakona, a na osnovi člana V stav 4 Aneksa 8. i člana 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provođenju postupka za donošenje konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

Izjava o značaju dobra

Zgrada stare željezničke stanice u Jezeru (1916) je u najvećoj mjeri sačuvana u izvornom stanju bez obzira što se danas koristi za stanovanje. Ona je bila veoma značajan objekt u vrijeme industrijskog razvoja Bosne Hercegovine. Izgradnja šumskih željeznica u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske uprave najuže je povezana sa eksploatacijom bosanskih šuma i razvitkom drvne industrije. Najveće i najznačajnije pruge u privatnom vlasništvu bile su šumske pruge industrijalca Otta Steinbeissa u zapadnoj Bosni.

Najdužu mrežu šumskih željeznica izgradila je firma Steinbeiss u zapadnoj Bosni. Bavarski poduzetnik Otto Steinbeiss započeo je eksploataciju šumskih područja oko rijeke Sane na osnovi ugovora sa Zemaljskom upravom od 1892. godine na rok od 20 godina, a ugovorom od 1899. godine produžena mu je koncesija na narednih 10 godina.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (prepis posjedovnog lista sa kopijom katastarskog plana. Zemljišno-knjižni izvadak nije dostavljen iz razloga što su u Zemljišnom knjižnom uredu konstatirali da je isti u njihovoj evidenciji preskočen).
- sadašnje stanje i namjenu dobra, uključujući opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama na restauraciji i drugoj vrsti radova na dobru itd.,
- historijsku, arhitektonsku i drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

- Prema odredbi člana V, stav 2, Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 37. Poslovnika o radu Komisije, prije donošenja konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, Komisija će pružiti mogućnost vlasniku predloženog nacionalnog spomenika, institucijama nadležnim za očuvanje naslijeđa, stručnim i naučnim institucijama, stručnjacima i naučnicima, kao i drugim zainteresiranim licima da iznesu svoje stavove. U skladu s tim, preduzete su sljedeće aktivnosti:
- Dopisom broj 06.2-35.2-10/15-42 od 16.03.2015. godine Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika zatražila je dostavljanje dokumentacije i stavova u vezi sa proglašenjem Zgrade željezničke stanice u Jezeru nacionalnim spomenikom od: podnosioca peticije Zijada Plivca; Općine Jezero, Načelnik Općine, Republička uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove Republike Srpske; Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske; Republički zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Republike Srpske, Željeznice Republike Srpske, Željeznice Federacije BiH; Federalno ministarstvo prostornog uređenja; Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta.
- Dopisom broj 07-40-4-877-1/15 MD-2 od 24.03.2015. godine Zavod za zaštitu spomenika u sastavu federalnog ministarstva kulture i sporta obavijestilo je Komisiju da je spomenuto dobro bilo evidentirano pod nazivom **Zgrada stare željezničke stanice u Jezeru izgrađena na pruzi Jajce–Šipovo, austrougarski period, izgrađena 1913. godine, uz naselje Jezero, na lijevoj obali rijeke Plive. Zgrada je do 1973. godine služila prvobitnoj namjeni. Nije bila evidentirana kod Zavoda kao kulturno-historijski spomenik.**
- Dopisom broj 3-12820/2015 od 30.03.2015. godine Javno preduzeće željeznice Federacije Bosne i Hercegovine su obavijestili Komisiju da ne posjeduju dokumentaciju za predmetno dobro jer su prilikom napuštanja uskotračnih pruga sve predali na upravljanje nadležnim opštinama.
- Dopisom broj 01-014-232-2/15 od 20.10.2015. godine Općina Jezero, Načelnik Općine Dušan Šajin je Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika dao saglasnost da se Zgrada željezničke stanice u Jezeru proglasi nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine. U prilogu dopisa zaprimili smo Kopija katastarskog plana broj 14, Katastarska općina Jezero; List nepokretnosti – Izvod broj 587/11, Područna jedinica Jezero.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Mjesto Jezero se nalazi na ušću rijeke Plive u Veliko Plivsko jezero, po čemu je vjerovatno i dobilo naziv. Osim Plivskog jezera u blizini se nalaze jezera Veliki i Mali Đol. Jezero se nalazi na magistralnom putu koji povezuje Jajce – Mrkonjić-Grad, a graniči sa općinama Jajce, Mrkonjić-Grad i Šipovo.

Zgrada željezničke stanice Jezero nalazi se u neposrednoj blizini mjesta Jezero, na lijevoj obali rijeke Plive. Lokacija na kojoj se nalazi objekat je u stambenom naselju.

Predstavlja jedini objekat u mjestu Jezero koji je izgrađen u vrijeme austrougarske uprave.

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. broj 440; list nepokretnosti – izvod broj 587/11; K.O. Jezero; općina Jezero, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

Historijski podaci¹

Prva pruga u Bosni i Hercegovini puštena je u saobraćaj krajem decembra 1872. godine. Bila je to pruga normalnog kolosijeka od Banje Luke do Dobrljina, u dužini od 87 km. Izgrađena je kao dio Carigradske magistrale koja je, prema planovima Osmanskog carstva, trebala povezati Carigrad sa Bečom.

Nakon Berlinskog kongresa 1878. godine Bosna i Hercegovina je došla pod vlast Austrougarske monarhije. Austrougarska već od 1878. godine započinje intenzivnu gradnju željezničkih pruga u Bosni i Hercegovini kako bi osigurala snabdijevanje vojnih trupa, a kasnije vršila eksploataciju bosanskog rudnog i šumskog bogatstva. 10. septembra 1878. godine u Derventi je osnovana prva direkcija bosanskohercegovačkih željeznica pod nazivom "Direkcija Carskih i kraljevskih bosanskih željeznica". Prvi direktor je bio major- inženjer Johan Tomašek. Osoblje direkcije bilo je iz Austrougarske, a domaći radnici su bili pomoćno osoblje. Iz Rumunije su prebačene lokomotive i vagoni za uzani kolosijek vlasništvo firme "Higel i Sager", što je odredilo karakter bosanskohercegovačkih pruga. To su bile pruge uzanog kolosijeka širine 76 cm koje su egzistirale u Bosni i Hercegovini 100 godina, ukinute su 1978. godine.

Željeznička pruga Sarajevo – Brod izgrađena je 1882. godine, a južna pruga Metković – Sarajevo završena je 1. augusta 1891. godine. Ovim prugama Bosna i Hercegovina bila je povezana sa glavnim željezničkim prugama u Monarhiji.

Jajce dobija prvu uskotračnu prugu do Lašve 01.05.1895. godine koja je bila u vlasništvu Carsko-kraljevskih bosanskih željeznica.

Izgradnja šumskih željeznica u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske uprave povezana je sa eksploatacijom bosanskih šuma i razvitkom drvne industrije. U početku se nije moglo pristupiti eksploataciji šuma u većim razmjerama zbog nedostatka potrebnih komunikacija. Da bi se to postiglo, bile su potrebne velike investicije za postrojenja za preradu drveta i izgradnju šumskih komunikacija, odnosno šumskih željezničkih kolosijeka. Najveće su bile pruge bečkog industrijalca Otta Steinbeissa² u zapadnoj Bosni koje će od 1919. godine preći u vlasništvo Šipada.

Jedna od Steinbeissovih pruga bila je i uskotračna pruga Srnetica – Jajce koja je puštena u promet 10.01.1916. godine. Dužina pruge od Srnetice do Jajca iznosila je 107 km. Željezničke stanice na relaciji Jajce – Srnetica bile su: Jajce – Plivska

¹Historijski podaci su dijelom preuzeti iz odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika: Historijski spomenik Zgrada Stare željezničke stanice u Jajcu (Odluka broj: 06.2-2.3-64/15-8 od 03-0.5 03. 2015.) i Historijska građevina – Zgrada stare željezničke stanice u Sanskom Mostu (Odluka broj: 06.2-2.3-53/13-43 od 06. - 08. 11.2013).

² Najdužu mrežu šumskih željeznica izgradila je firma Steinbeiss u zapadnoj Bosni. Bavarski poduzetnik Otto Steinbeiss započeo je eksploataciju šumskih područja oko rijeke Sane na osnovi ugovora sa Zemaljskom upravom od 1892. godine na rok od 20 godina, a ugovorom od 1899. godine produžena mu je koncesija na narednih 10 godina. Steinbeissovo eksploataciono područje zahvatalo je početkom XX stoljeća površinu od 45.000 hektara sa drvenom masom od 18 miliona kubnih metara. Pred kraj austrougarske uprave, krajem 1916. godine u Bosni i Hercegovini je bilo oko 1220 km šumskih pruga (Juzbašić, Dževad).

jezera – Jezero – Volari – Šipovo – Sokolac – Pliva – Podovi – Čardak – Podgora – Mlinište – Ovčara – Lisina – Tisova Kosa – Kurijeva Kosa – Potoci – Srnetica.

Prije ove Steinbeissove pruge bila je izgrađena uskotračna pruga Donji Vakuf – Jajce koja se nastavljala na prugu Travnik – Lašva – Bugojno – Donji Vakuf – Gornji Vakuf, a koje su bile izgrađene u period od 1893. do 1895. godine.

Raspadom Austrougarske monarhije i stvaranjem Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca država postaje vlasnik preduzeća Steinbeiss. Ovo je preduzeće u augustu mjesecu 1919. preimenovalo u "Šipad".

Poslije II svjetskog rata ove željeznice uključene su u mrežu Jugoslovenskih državnih željeznica (JDŽ) sa javnim prevozom putnika i roba. Otada zgrada željezničke stanice Šipad gubi svoju prvobitnu namjenu nakon čega su se u zgradu uselile porodice željezničara. Jedna prostorija, zvana soba voznog osoblja, imala je namjenu za smještaj željezničara koji su živjeli van gradskog područja u vremenu između smjena. Prostorija se nalazila u prizemlju zgrade. Služila je i za privremeni smještaj pristiglim željezničarima iz drugih krajeva jugoslovenskih područja koji su bili prekomandovani na rad u jajačkoj stanici.

Uprava Jugoslovenskih državnih željeznica (JDŽ) je 01.06.1970. godine ukinula prugu Srnetica – Jajce a do 1978. godine bile su ukinute sve uskotračne pruge..

Postoji inicijativa da se obnovi dio uskotračne pruge u BiH koja bi služila u turističke svrhe.

2. Opis dobra

Zgrada željezničke stanice je pravougaone osnove i svojom dužom stranom orijentirana je u pravcu sjeveroistok-jugozapad. Vanjske dimenzije objekta iznose oko 12,99 X 11,47 m.

Zgrada³ se sastoji od podruma, prizemlja i sprata. Visina zgrade od kote terena do sljemena iznosi oko 9,44 m.

Spratna visina prizemlja iznosi oko 3,50 m, a visina prvog sprata iznosi oko 3,70 m. Dvokrakim drvenim stepeništem ostvarena je vertikalna komunikacija između prizemlja, sprata i podruma.

Glavni ulaz u objekat nalazio se na sjeverozapadnoj strani ispred koje je prolazila trasa uskotračne pruge. Ulaz u objekat željezničke stanice bio je ostvaren preko dvojica jednokrakih drvenih vrata kojima se prilazilo preko dva kamena stepenika. Danas su ti otvori zazidani i na njihovim mjestima se nalaze prozorski otvori. Parapeti današnjih prozora kao i vertikalni stubovi ostaci su nekadašnjih ulaznih vrata.

Raspored prostorija je uglavnom ostao isti i nakon promjene namjene objekta. Zbog nosivih zidova (vanjski zidovi i dva poprečna unutrašnja zida) nije bilo moguće izvršiti veće promjene u objektu.

Nova dva otvora na kojima se danas nalaze jednokrakna drvena vrata su naknadno probijena na jugoistočnoj strani, kao i jedan otvor na sjeveroistočnoj strani.

Zidovi podruma zgrade su zidani od rezanog obrađenog kamena – sedre u krečnom malteru. Njihova debljina je različita i na pojedinim mjestima iznosi oko 50–

³ Na lokalitetu gdje se nalazi Zgrada željezničke stanice Jezero izvršena su mjerenja (snimanja) od strane saradnica u Komisiji, u martu mjesecu 2015. Izvršeno je snimanje enterijera i eksterijera zgrade. Na objektu su snimljeni zidovi, međuspratna i stropna drvena konstrukcija, kao i svi unutrašnji i vanjski otvori na zgradi.

60 cm. Nosiva konstrukcija prizemlja i sprata objekta izrađeno je od drvene bondruk konstrukcije sa ispunom od sedre čija debljina iznosi oko 50–60 cm. Nosivu konstrukciju sačinjavaju vanjski zidovi i jedan poprečni zid koji prostor prizemlja i sprata dijeli na dvije prostorne cjeline u kojima su danas smještene stambene jedinice.

Unutrašnji pregradni zidovi su izrađeni od opeke debljine 20 cm. Svi zidovi sa unutrašnje i vanjske strane su malterisani i bojeni.

Međuspratna konstrukcija je izrađena od drvenih greda preko kojih je postavljen drveni pod.

Krovna konstrukcija objekta je drvena. Krov je četvorovodni, a pokrov je crijep.

Na krajevima fasada izrađeni su ukrasi od kamena, a iznad prozora i vrata izrađena je dekoracija u obliku kamenih vijenaca. Na sjeverozapadnoj fasadi nalazi se osam drvenih prozorskih otvora, čije dimenzije iznose oko 1,15 X 1,60 m. Prozori su raspoređeni simetrično i to četiri u prizemlju i četiri prozora na spratu. Na jugoistočnoj fasadi, u prizemlju se nalaze dvoja jednokrila vrata i dva prozora. Na spratu se nalaze četiri prozora čije dimenzije iznose oko 1,15 X 1,60 m koji su raspoređeni simetrično. Na jugozapadnoj fasadi nema prozorskih otvora niti vrata. Na sjeveroistočnoj fasadi u prizemlju se nalaze jedna jednokrila drvena vrata.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Dopisom broj 07-40-4-877-1/15 MD-2 od 24.03.2015. godine Zavod za zaštitu spomenika u sastavu federalnog ministarstva kulture i sporta obavijestilo je Komisiju da je spomenuto dobro bilo evidentirano pod nazivom **Zgrada stare željezničke stanice u Jezeru izgrađena na pruzi Jajce–Šipovo**, austrougarski period, izgrađena 1913. godine, uz naselje Jezero, na lijevoj obali rijeke Plive. Zgrada je do 1973. godine služila prvobitnoj namjeni. Nije bila evidentirana kod Zavoda kao kulturno-historijski spomenik.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Nemamo informacije da su na objektu vršeni konzervatorsko-restauratorski radovi.

Prilikom zatvaranja uskotračne pruge izvršeno je preuređenje prostora zgrade željezničke stanice u prostor za stanovanje. Tom prilikom nije došlo do oštećenja na konstruktivnim elementima zgrade.

5. Sadašnje stanje dobra

Prilikom mjerenja (snimanja) Zgrade željezničke stanice u Jezeru koje je izvršeno u martu mjesecu 2015. godine, utvrđeno je da je objekat građevinski u dobrom stanju.

6. Specifični rizici

- neodržavanje zgrade,
- utjecaj atmosferilija.

III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobra nacionalnim spomenicima (“Službeni glasnik BiH”, br. 33/02 i 15/03), Komisija donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A. Vremensko određenje

(dobra nastala od prahistorije do kraja XX stoljeća)

B. Historijska vrijednost

(veza građevine, cjeline ili područja sa historijskom ličnošću ili značajnim događajem u historiji)

D. Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)

iv. Svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru

F. Ambijentalna vrijednost

i. Odnos oblika prema ostalim dijelovima cjeline

ii. Značenje u strukturi i slici grada

Sastavni dio ove odluke su:

- **Kopija katastarskog plana, broj 14**, k.č. broj 440, k.o. Jezero; izdala Općina Jezero, 20.10.2015., Katastarska Općina Jezero.
- **List nepokretnosti – Izvod broj 587/11**, Područna jedinica Jezero, izdala Općina Jezero, Geodetska uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove Banja Luka.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja Zgrada željezničke stanice Jezero nacionalnim spomenikom, korištena je sljedeća literatura:

- 1974. Juzbašić, Dževad, Izgradnja željeznica u BiH u svijetu austrougarske politike od okupacije do kraja Kallayeve ere. Akademija nauka i umjetnosti BiH Sarajevo, 1974.
- 2006. Ajdin, Fevzija, Historija željeznica Bosne i Hercegovine, Nacionalna univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine Sarajevo 2006.
- 2015. Plivac, Zijad, Posljednji zvižduk – Od Srnetice do Lašve, na štampanju.